

ಕಳಚೂರಿ ಬಿಜ್ಜಳ

ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿ ಎಂ. ಕೆ.

ಸಂಶೋಧಕರು

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ,

ಹೇಮಗಂಗೋತ್ರಿ, ಹಾಸನ,

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ.

Article Link: <https://aksharasurya.com/2023/12/divyajyothi-m-k/>

ABSTRACT:

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲಗತಿಯಲ್ಲಿ 12ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಈ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವದ ಮಹತ್ವದ ಕವಿಗಳಾದ ಪಂಪ, ರನ್ನಾದಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಯ ಮಾರ್ಗಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಅದು ಅಂದಿನ ಪರಿಸರದ ಪ್ರೇರಣೆ ಹಾಗೂ ಒತ್ತಡವೂ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಇದಾದ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯ, ದೇಶಿತನಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಸೊಗಸನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ. 'ವಚನಗಳು' ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರವೊಂದು ಕನ್ನಡ ನೆಲದ ಮೂಲಕ ಹುಟ್ಟಿ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾದುದು ಈಗ ಇತಿಹಾಸ.

ಈ ವಚನಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲವು ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

1. ವಚನ ವಾಚ್ಯತೆ
2. ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನ

ಮೊದಲನೆಯದು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಾದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈ ವಚನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲವು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಲವು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕಾಲವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಸವಾದಿಗಳ ಹೊಸಕ್ರಾಂತ ದೃಷ್ಟಿಯ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಆಗ ಮುನ್ನೆಲೆಗೆ ಬಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಸವಾದಿಗಳ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅರಸು ಬಿಜ್ಜಳದೇವರಾಯ. ಇತಿಹಾಸ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ನೇತೃತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ಅಂದಿನ ವೀರಶೈವ ಕಾವ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಈ ಬಗೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅವು ಬಿಂಬಿಸಿವೆ. ಇತಿಹಾಸ ಕೊರದಿಟ್ಟ ಗೆರೆಯಂತೆ ಎಂದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ, ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ ದೊರೆತೀತು. ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನ ಕಳಚೂರಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಬಗೆಗೆ ನಿರಪೇಕ್ಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಪಠ್ಯಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪರಿಕರಗಳು ಇದರ

ಹಿನ್ನೆಲೆಗಿರುವುದು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಮಗ್ರತೆ ಒದಗಿಸಿದೆ.

KEY WORDS:

ಕಳಚೂರಿ, ಬಿಜ್ಜಳ, ಬಸವಣ್ಣ, ವಚನವಾಚ್ಯಯ, ವಚನಕ್ರಾಂತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನ, ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವ, ಸಿಂದಬಿಜ್ಜಳ, ಅಳಿಯ ಬಿಜ್ಜಳ, ವೀರಬಿಜ್ಜಣ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಸತನ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಕಾಲ. ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ 'ವಚನ'ವೆಂಬ ಅಪೂರ್ವ ಕೊಡುಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದೇವಿಪ್ರಕಾರವೊಂದು ರಚನೆಯಾದುದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ! ಅಂತೆಯೇ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವೀರಶೈವ, ನವಕ್ರಾಂತದೃಷ್ಟಿಯ ಧರ್ಮವೊಂದು ಆವಿರ್ಭವವಾಗಿದ್ದು (ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ಹೊಸತಲ್ಲವಾದರೂ, ಬಸವಣ್ಣನವರು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸದೃಷ್ಟಿ ನೀಡಿದರು) ಕೂಡ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ!

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ವೇದಿಕೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದವನು ಕಳಚೂರಿ ಅರಸು ಬಿಜ್ಜಳ. ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯಯಲೋಕ ಇವನನ್ನು ಖಳನಾಯಕನಂತೆ, ಪ್ರತಿನಾಯಕನಂತೆ, ಪ್ರತಿಗಾಮಿಯಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನಸಾಹಿತ್ಯ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಆತನೊಬ್ಬ ಆದರ್ಶರಾಜ ಎಂಬಂತೆ ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಈ ಎರಡರ -ಸೃಜನಶೀಲ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ-ಮಧ್ಯೆ ಬಿಜ್ಜಳ ಹುದುಗಿಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಹಾಗೂ ಆತನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮುಖಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಲಚುರಿ ಪದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ:

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಕಟಚ್ಚುರಿ ಮತ್ತು ಕಲಚುರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಚ್ಚುರಿ, ಕುಲಚುರಿ, ಕಲತ್ನೂರಿ, ಕಲತ್ನೂರ್ಯ, ಕಳತೂರ್ಯ ಎಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಬಿ.ದೇಸಾಯಿ, ಬಸವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ಕಾಲ, ಪು.07) ಬಿಜ್ಜಳನನ್ನು 'ಕಲಚುರಿ' ಪದದಿಂದ ಆತ ಕೌರಿಕ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿ (ಉದ್ದವಾದ ಮೀಸೆ), ಚೂರಿ (ಕ್ಷೂರಿ, ಬಾಕು) ಹೀಗೆ ಕಲಚುರಿ ಹೆಸರು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಕ್ರಿ.ಶ.1170ರ ಹರಿಹರ ಶಾಸನ (ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವನ ಕಾಲ)

ಕಳಚೂರಿಗಳು ಶಿವಾಂಶ ಸಂಭೂತರೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಕಳಚೂರಿಗಳ ಆದಿಮ ಪುರುಷ ಕೃಷ್ಣರಾಜನು ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ದಾವಣಗೆರೆಯ 42ನೆಯ ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ:

ಶ್ರೀ ಗೌರಿಜಾವರಂ ಹರನದೂರ್ವಳಿಳಾಮರಪುತ್ರಿ ತನ್ನನಿಂ
ತಾಗಳು ಮೊಲ್ಲ ಪಾಸ್ತಿಗೆಯೆ ತದ್ಧದಯೇಷ್ಟಫಳಾರ್ಪನಾರ್ಥದಿಂ
ರಾಗದಲಾಕೆಯಂ ಕನಸಿನೋಳ್ ನೆರೆಯಲ್ ಸಮಸಂದ ತತ್ಸಮಾ
ಯೋಗದಿನೀಶ್ವರಾಂಶಮನೆ ನಿಂದುದು ಗರ್ಭವದಭವಿಭ್ರಮಂ||
ಅಂತು ಗರ್ಭಂ ನೆಲಸಿ ನವಮಾಸಂ ತೀವಲೊಡನೆ
ಅತಿಶಯತರ ರೂಪಾನಿವಿತ
ನತಕರ್ತೃ ವಿಕ್ರಮನನೂನ ಶುಭಲಕ್ಷಣ ಸಂ|
ಯುತನಖಿಲ ಸತ್ಯಳಾ ವಿ
ಶ್ರುತನುದಯಿಸಿದಂ ರಿಪುವುಚೋಷ್ಣಂ ಕೃಷ್ಣಂ||

(ಉದ್ಭುತ: ಟಿ.ಎಸ್.ವೆಂಕಣಯ್ಯ, ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ, ಪು. 109.)

ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ 'ಕಾಲಂಜರಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ಇವರ ವಂಶಸ್ಥರು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಕಾಲಂಜರಪುರದವರು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಮೂಲತಃ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ 1) ಗೋರಖಿಪುರದ ಕಳಚೂರಿಗಳು 2) ರತ್ನಪುರದ ಕಳಚೂರಿಗಳು 3) ಚೇದಿಯ ಕಳಚೂರಿಗಳು 4) ಮಾಹಿಷ್ಮತಿ ಕಳಚೂರಿಗಳೆಂಬ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನ ಮೂಲ:

ಕೆಲ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಠ್ಯಗಳು (ತಲೆದಂಡ, ನಾನೇಬಿಜ್ಜಳ, ಬಿಜ್ಜಳನ್ಯಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ) ಬಿಜ್ಜಳನನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳಸ್ತರದಿಂದ ಬಂದವನು (ಕಟಚರಿ > ಕಲಚರಿ=ಕತ್ತಿಯಕುಶಲ ಅರ್ಥಾತ್ ಕ್ಷೌರಿಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಎಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ, ಆತನು ವಾಂಶಿಕವಾಗಿ ರಾಜಮನೆತನದವನು ಎಂದು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಜಿ. ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ 'ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕ' (ಸಂ: ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕ.ರಾ.ಮು.ವಿ.ವಿ., ಮೈಸೂರು, 2008) ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜಮನೆತನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿರುವುದು ಹೀಗೆ: "ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಚುರಿಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲಂಜರ ಪುರವಾರಾಧೀಶ್ವರ ಎಂಬ ಇವರ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಇವರ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಮಧ್ಯಭಾರತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ

ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಕಳಚೂರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇವರು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ತ ರಿಕಾಡುನಾಡಿನಲ್ಲಿ. ಮಂಗಳವೇಡೆ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಉಚಿತನೆಂಬವನಿಂದ ಈ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಳಚೂರಿಗಳ ವಂಶ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ ಈ ಸಾಮಂತರ ಬಲವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಲಚೂರಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಬಲಿಷ್ಠರಾದರೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದ ಕಳಚೂರಿ ಸಾಮಂತ ಜೋಗಮನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಚಂದಲದೇವಿಯನ್ನು ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಅವರ ಮಗಳನ್ನು ಜೋಗಮನ ಮಗ ಪೆರ್ಮಾಡಿ ವ ರಿಸಿದನು. ಈ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಪೆರ್ಮಾಡಿಯರ ಮಗನೇ ಎರಡನೇ ಬಿಜ್ಜಳ. ಅಂದಿನ ಬಹುಪಾಲು ರಾಜರಂತೆ ಬಿಜ್ಜಳನು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದನು. ವೈವಾಹಿಕ ನೆಂಟಸ್ಥನಾದಿಂದ ಸಂಬಂಧಿಕರಾಗಿದ್ದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು ಆತನ ರಾಜರಕ್ತಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿರಬೇಕು. ಮೂರನೇ ತೈಲನು ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಅರಸು ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಈತ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ 'ಭುಜಬಲಚಕ್ರವರ್ತಿ', 'ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ', 'ಬಿಜ್ಜಣದೇವರಸ', 'ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಭುಜಬಲಚಕ್ರವರ್ತಿ', 'ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ', 'ಕ್ಷೋಣಿಪಾಲ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. 1156-57ರ ಹಲಗೂರು (ಹಾವೇರಿ) ಶಾಸನ, ಕ್ರಿ.ಶ. 1158ರ ಶಿಕಾರಿಪುರದ 123ನೇ ಶಾಸನ, ಕ್ರಿ.ಶ. 1160ರ ಶಿಕಾರಿಪುರದ 18ನೇ ಶಾಸನ, ಕ್ರಿ.ಶ. 1162ರ ಶಿಕಾರಿಪುರದ 102ನೇ ಶಾಸನ., ಕ್ರಿ.ಶ.1162ರ ಹೂಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ.

ಕ್ರಿ. ಶ. 1155ರಲ್ಲಿ ಕಾಕತೀಯ ವಂಶದ 2ನೇ ಪ್ರೋಲನು (ಕ್ರಿ.ಶ. 1117-63) ಚಾಲುಕ್ಯರ 3ನೇ ತೈಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಈ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಬಿಜ್ಜಳನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ದೋಹಮಾಡಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೈಲನ ವಿರುದ್ಧ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1173 ಹರಸೂರು ಮತ್ತು ಕಾಳಿಗಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಜ್ಜಳನು ಚಾಲುಕ್ಯರನ್ನು ನಿವಾಳಿಸಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. 1156 ರಿಂದ 1162 ರೊಳಗೆ ಆತ ಮೂರನೇ ತೈಲನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಬೇಕು. (ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ, ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಪು.66)

ಚಾಲುಕ್ಯರು ದುರ್ಬಲರಾದ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಬಿಜ್ಜಳ ರಾಜ್ಯಾಪಹಾರ ಮಾಡಿದ ಎಂಬುದು ಬಹುಪಾಲು ಎಲ್ಲ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುತ್ತಗೆ ಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ.1170) ಒಕ್ಕಣಿಸುವ ಒಳನೋಟ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಕಳಚೂರಿಯ ಶಾಖೆಯ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಮಾಂಡಲಿಕರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಮಾಂಡಲಿಕತ್ವವು ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬಿಜ್ಜಳನು ಯೋಚಿಸಿದನು ಇದನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1163ರ ಕದ್ದಿವಾಡ ಶಾಸನ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ.ಶ. 1162 ರ ಹರಿಹರ ಶಾಸನಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕಲಚೂರಿಗಳು ಮೂಲತಃ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂದರ್ಭ ಅವರನ್ನು ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಳಿಸಿತ್ತೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ:

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದ ಬಿಜ್ಜಳ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದ. ಮೂರನೆಯ ತೈಲನು ದುರ್ಬಲನಾದ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಈತ ರಾಜ್ಯಾಪಹಾರ ಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇವನದು ಸಂಕೀರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ತನ್ನದೇ ಆದ ಶಕೆಯೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ (ಪಿ.ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ, ಬಸವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ಕಾಲ, ಪು. 74) ಇವನು ಬಸವೇಶ್ವರರ ಹೊಸ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವೇದಿಕೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಕೀರ್ತಿ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಒಳಸುಳಿಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಆತ ಹತನಾದ (ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮಿಳಿತವಾಗುವುದು ಎಂದಿಗಾದರೂ ಅನರ್ಥಕಾರಿಯೆ! ಅದರ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾತ್ರ ದುರಂತಕಾರಿ!).

ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 'ಬಿಜ್ಜಳ' ಹೆಸರಿನ ಐವರಿದ್ದಾರೆ. ಕಳಚೂರಿ ವಂಶದ ಆರಂಭದ ಅಂದರೆ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಬಿಜ್ಜಳ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ಬಿಜ್ಜಳ, ಬಸವೇಶ್ವರರ ಕಾಲದವನು. (2ನೆಯ) ಬಿಜ್ಜಳನ ಮೊಮ್ಮಗನ (ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವನ ಮಗ) ಹೆಸರು ವೀರಬಿಜ್ಜಳ ಎಂದು. ಅಂತೆಯೇ ಅವನ ದೌಹಿತನ ಹೆಸರಲ್ಲೂ ಬಿಜ್ಜಳ-ಸಿಂದಬಿಜ್ಜಳ-ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸೋವಿದೇವನಿಗೆ 'ಅಳಿಯ ಬಿಜ್ಜಳ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬೇರೆ ಇದೆ.

ಈ 'ಬಿಜ್ಜಳ' ಪದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಆಸಕ್ತಿಕರವಾಗಿದೆ. ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರು ಈ ಬಗೆಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಹೆಸರು ಸಣ್ಣಗಾಗಿ ವಿಜಯ ಆಗಿರಬೇಕು; ಅದು ತದ್ಭವ ಹೊಂದಿ ಬಿಜ್ಜ ಎಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಿಜ್ಜಳ-ಬಿಜ್ಜಳ ಆಗಿರಬೇಕು" (ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಪು. 67). ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಬಿಜ್ಜಳ (ಬಸವೇಶ್ವರರ ಕಾಲ) ನನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿ

ಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಸ್ವಭಾವ, ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಅಂತಸ್ತುಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೊಂದು ಅವಿನಾಭಾವ ನಂಟಿದೆ. ಬಿಜ್ಜಳ-ಬಸವಣ್ಣನವರು ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ಗೌರವಭಾವ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಬಿಜ್ಜಳನ (ಸ್ವಂತ ಅಲ್ಲ) ತಂಗಿಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದರು. ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಬುದ್ಧಿವಂತರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಕರಣಿಕ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಭಂಡಾರಿಯಾಗುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಏರಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಿಜ್ಜಳ, ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಆತನಲ್ಲಿ ವಿಧೇಯತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧ ಒಡೆಯ-ಭೃತ್ಯರಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ನೇಹಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿತ್ತು. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ : “ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಬಿಜ್ಜಳರಾಯನೂ ಆ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಆ ಕಲ್ಯಾಣಪಟ್ಟಣದೊಳಗೆ ಸುಖಸಂಕಥ ವಿನೋದದಿಂದ ರಾಜ್ಯಂಗೈಯುತ್ತಿರಲು....” (ಉದ್ಧೃತ: ರಾಗೌ, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಚಾರಗಳು, ಪು. 359) ಹೀಗಿದ್ದ ಅವರಿವರ ಸಂಬಂಧ ಮುಂದೆ ವಿಷಮಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಚೋದ್ಯವೆನಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾರಣಗಳು, ಒಳಸುಳಿಗಳಿರುವುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ.

ಬಿಜ್ಜಳ ‘ರಾಜ್ಯಾಪಹಾರಿ’ ಎಂಬುದು ಕ್ಲಿಷೆ ಎಂಬಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಜನಿತವಾಗಿದೆ. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಈ ಬಗೆಗೆ ವೀರಶೈವ ಕಾವ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಜೈನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿಲ್ಲ. ‘ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆ’, ‘ಬಿಜ್ಜಳರಾಯ ಚರಿತೆ’ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಬಿಜ್ಜಳ ಲಾಟ, ಗೌಡ, ಮಾಳವ, ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಿದ್ದ ಎಂಬರ್ಥದ ಮಾತು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸ ಕೆ.ಬಿ. ಕುಂದಣಗಾರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಇನ್ಸ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್ ಇನ್ ನಾರ್ಥ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಂಡ್ ದಿ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ್ ಸ್ಟೇಟ್ ನಂಬರ್ 09,10)

ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜ್ಯಾಪಹಾರವನ್ನು ಇಂದಿನ ನ್ಯಾಯ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ತೂಗಲಾಗದು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದಿ ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೆ “(ಬಿಜ್ಜಳನ) ಆತನ ರಾಜ್ಯಾಪಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದ್ದಿರಲಾರದು. ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ತುಳಿದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆಯುವುದು ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯೇನೂ

ಕಂಡಂತಿಲ್ಲ ಬದಲಿಗೆ ಬಿಜ್ಜಳನು ಮೇಲೇರಿದ ಹಾಗೇ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಮೇಲೇರಿದ್ದು ಅವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವೇ ಆಯಿತು.” (ಬಸವಣ್ಣನವರು, ಪು.56) ಎಂಬ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಮಾತು ಅಂದಿನ ಕಾಲಧರ್ಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೆ ಅರ್ಥೈಸಿದೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ:

ಬಿಜ್ಜಳನು ಸನಾತನ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪರವಾಗಿದ್ದು, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕ್ರಾಂತದೃಷ್ಟಿಯ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ [(‘ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ’ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ಅವರು ಅದರ ಸ್ಥಾಪಕರಲ್ಲ- ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಬಸವಣ್ಣನವರು, ಪು-29) ಬಸವಣ್ಣನವರ ಹಿರಿಮೆ ಇರುವುದು: ಈಗಾಗಲೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಚಿಕ್ಕಿತ್ತೆ ನೀಡಿ ಸರ್ವ ಜನರಿಗೂ ತಲುಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದು.] ವಿರುದ್ಧವಿದ್ದರು ಎಂಬ ಮಾತು ಪದೇ ಪದೇ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ. “ಬಿಜ್ಜಳನು ಮಾಹೇಶ್ವರ ಅರ್ಥಾತ್ ಪಾಶುಪತ: ಕಾಳಾಮುಖಿ ಪಂಥದವನು. ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಮಾಹೇಶ್ವರ ಅರ್ಥಾತ್ ಪಾಶುಪತ: ಕಾಳಾಮುಖಿ ಪಂಥದವರು” (ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮ, ವಿಶ್ವದರ್ಶನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, 1998.) ಎಂಬ ಜೀವಣ ಮಸಳಿ ಅವರ ಮಾತು ಚರ್ಚಾರ್ಹವಾದುದು. ಬಿಜ್ಜಳನು ಕಾಳಾಮುಖಿ ಪಂಥದ ಶೈವ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಹಲವಾರು ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು, ಅವನ ಮಗ ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವ ಅದನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದ್ದ ಎಂದು ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಅವರು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಸ್ತುತಃ ಬಿಜ್ಜಳನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ನವೀನ ಲಿಂಗಾಯತಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ವಿರೋಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ತನ್ನ ಸನಿಹಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಕರಣಿಕನಾಗಿದ್ದವನನ್ನು ಭಂಡಾರಿಯಾಗಿಸಿದ್ದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯೊಂದೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಲಾರದು; ಬಿಜ್ಜಳನ ಗುಣಪಕ್ಷಪಾತವೂ ಇದರ ಹಿಂದಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ಕೇಳಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದುದು ಸಹಜವಾಗಿ ‘ಕಲ್ಯಾಣದ ಕೀರ್ತಿ’ ಜಗದಗಲವಾಯಿತು. ಇದು ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೀರ್ತಿ ಕಿರೀಟಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಕೋಡು ಮೂಡಿಸದಿದ್ದೀತೆ?!

ಇಂತಪ್ಪು “ಬಸವ ಬಿಜ್ಜಳರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾವ್ಯಗಳು ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಯಕ-ಪ್ರತಿನಾಯಕರೆಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದರೂ, ಎಷ್ಟೋ

ವೇಳೆ ಬಿಜ್ಜಳನಿಗಿಂತ ಬಸವಣ್ಣನೇ 'ರಾಜ'ನೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ, ಮೂಲತಃ ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಗೇ ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು 'ಕೊಂಡೆಯರು' ಮತ್ತು ಇತರ ಉಚ್ಚವರ್ಗದವರು ಹೊಂಚುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸಹಜವಾದ ಸಂಗತಿಯೇ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಲುವುಗಳಿಗೂ, ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜಕೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಲುವುಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಬಂದದ್ದು ವಿರಳವೆಂದೆ ಹೇಳಬೇಕು" (ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮತ್ತು ರಾಜಶ್ವ, ಸಮಗ್ರ ಗದ್ಯ, ಸಂಪುಟ-3, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.) ಎಂಬ ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಆಲೋಚನೆ ಬಿಜ್ಜಳ-ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಂಬಂಧವು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ದಿಕವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಂತಿರುವಾಗ ಇವರು ನಾಯಕ-ಪ್ರತಿನಾಯಕ ಆದದ್ದು ಹೇಗೆ? ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮೂಲ ಕಾರಣ ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. : 1) ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಪ್ಪಿದವರು. 2) ಬಿಜ್ಜಳ ಶೈವನಾದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಎಲ್ಲೆ ಕಳಚಿಕೊಂಡವನಲ್ಲ. 3) ಬಸವಣ್ಣನವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. 4) ಬಸವಣ್ಣನವರ ನವೀನ ಮತಕ್ಕೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು, ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮತ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡದ್ದರ ಬಗೆಗೆ ಸನಾತನ ಧರ್ಮಿಯರು ಹಾಗೂ ಜೈನರು ಕ್ರೋಧಗೊಂಡರು. 5) ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಮಾನತಾ ತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೇರು ಸಹಿತ ಕಿತ್ತೆಸೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು, ಅದರ ಭಾಗವಾಗಿ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಮಧುವಯ್ಯನ ಮಗಳಿಗೂ ಕೆಳವರ್ಗದ ಹರಳಯ್ಯನ ಮಗನಿಗೂ ಲಗ್ನ ಆಗುವ ಹಾಗೇ ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದು ಸನಾತನಿಗಳ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪಾಗಿಸಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ನವ ವಿವಾಹಿತರಲ್ಲದೆ ಅವರ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರು ಕೂಡ ಸಾವಿಗೀಡಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇದು ಶರಣರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರೋಶಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಕೆಲ ಭಾವುಕ ಶರಣರು ಕೂಡಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಅದು ಭೀಕರವಾಗಿ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಕಂಡಿತು.

ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ: "ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಯಾದ ಸಂಗತಿ ಯಾವ ಶಾಸನದಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬರೇ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಬಿಜ್ಜಳನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ಕಡೆಗಾದ ಸಂಗತಿ ಶಿಕಾರಿಪುರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲಹದ ಮೂಲಕ ಅವನ ಕೊಲೆಯಾಯಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.” (ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆ, ಪು.151) ಎಂದು ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವೆಂಬಂತೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಯಾದುದು ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ವಿನಃ ಶಿವಶರಣರಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಎಂದು ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರರ ಕಾಲ’ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೀಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.: “ಬಿಜ್ಜಳನು ಚಾಲುಕ್ಯರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂದು ದ್ವೇಷದಿಂದ ನಡೆದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವವು ಬಿಜ್ಜಳನ ವಧೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಅದು ಶಿವಶರಣರ ಮೇಲೆ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೊರಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತ್ತೆಂದೂ ನಂಬಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶಿವಶರಣರು ತಮ್ಮ ಗಣಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ವಧೆ ಮಾಡಿದವೆಂದು ಜಂಭ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಪು.21)”

ಬಿಜ್ಜಳ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ರಾಜನಾದರೂ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣದಾದ ಎಂಬುದು ಸರ್ವವಿದಿತವಾದುದು. ಬಿಜ್ಜಳನ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ 1)ಭಾವುಕ ಶರಣರು 2)ರಾಜಕೀಯ ಅಂತಃಕಲಹ ಎಂಬೀ ಎರಡೂ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಇದೆಯಾದರೂ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿವೆ.. ಜನಮತವೂ ಬಹುಪಾಲು ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ಪಿ.ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ ಅವರ (ಬಸವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ಕಾಲ, ಪು.87) ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ‘ಬಿಜ್ಜಳನ ಕಾಲದ ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಕಾರಣ ಅವನ ಮಗ ಸೋವಿದೇವ ಎಂಬುದು.’ ಬಿಜ್ಜಳ ನಿವೃತ್ತನಾಗಿ, ಸೋವಿದೇವ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಹತ್ಯೆಯಾದುದು ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೇ ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನು ಬಸವಣ್ಣನವರ ನವಮತವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದ ಎಂಬುದು ದಿಟ. ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬುಡಮೇಲುಗೊಳಿಸುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಬಿಜ್ಜಳನಲ್ಲಿ ಆತಂಕದ ಕಂಪನಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯೇನಲ್ಲ. ಬಿಜ್ಜಳನನ್ನು ಈ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಖಳನಾಯಕನಂತೆ, ಪ್ರತಿಗಾಮಿಯಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. “ಶಾಸನಗಳು ಬಿಜ್ಜಳನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಆದರ್ಶ ಪುರುಷನಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳು, ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಅವನೊಬ್ಬ ಮೂರ್ಖ, ಹೇಡಿ, ಪಾಪಿ ಎಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಮತ್ತು ಬಹುಶಃ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡರ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ನಿಜವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆ. ಅವನು ವೀರಶೈವ

ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟು ಮಾಡಿದ. ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯವರ ಚಾಡಿಗಳೂ ಕಾರಣ; ಅದೇ ತಾನೇ ಇನ್ನೂ ಭದ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಷೇಮದ ಚಿಂತನೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಾರಣ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಅವನನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು". (ಬಸವಣ್ಣನವರು, ಪು.66-67) ಎಂಬ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಗ್ರಹಿಕೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ಮಾನವೀಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವಂತೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಕಪಟರಾಳ್ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ (1970). ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆ. ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ. ಮೈಸೂರು.
2. ರಾಗೌ (1992). ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಚಾರಗಳು. ಚಿತ್ರಕೂಟ ಪ್ರಕಾಶನ. ಮೈಸೂರು.
3. ದೇವರಾಜಸ್ವಾಮಿ ಜಿ. ಕೆ. (2017). ಕಳಚೂರಿ ಶಾಸನಗಳು. ಯುವಸಾಧನೆ ಪ್ರಕಾಶನ. ಬೆಂಗಳೂರು.
4. ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (1949). ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರರ ಕಾಲ. ಮುಖ್ಯನಸ್ವಾಮಿ ಮಠ. ಬ್ಯಾಡಗಿ.
5. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಟಿ. ಎಸ್. (1958). ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೇಖನಗಳು. ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ. ಮೈಸೂರು.
6. ದೇಸಾಯಿ ಪಿ. ಬಿ. (ಮೂಲ). ಸದಾನಂದ ಕನವಳ್ಳಿ (ಅನು) (2017). ಬಸವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ಕಾಲ. ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ. ಗದಗ.
7. ದೇಸಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರು (1951). ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಚುರಿಗಳು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆ, ಸಂಪುಟ-36, ಸಂಚಿಕೆ 1-2. ಬೆಂಗಳೂರು.
8. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಎಂ. (1940). ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು. ಕನ್ನಡ ರೀಸರ್ಚ್ ಆಫೀಸ್. ಧಾರವಾಡ.
9. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. (1970). ಬಸವಣ್ಣನವರು. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ಬೆಂಗಳೂರು.
10. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿ ಎಚ್. ಎಸ್. (ಸಂ) (2019). ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ. ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ. ಬೆಂಗಳೂರು.